

مجله‌ی علمی پژوهشی مطالعات ادبیات کودک
سال اول، شماره‌ی دوم، پاییز و زمستان ۱۳۸۹

وضعیت استناد در «پژوهش‌نامه» و «کتاب ماه کودک و نوجوان»

عبدالحمید رضوی* حسین مسنن فارسی**

پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

چکیده

هر پژوهش برای اینکه بتواند نقشی تأثیرگذار داشته باشد، باید نتایج و گفته‌های خود را چه به صورت هم‌جهت و چه در جهت مخالف، بر پایه‌ی پژوهش‌های پیشین بنا کند. ادبیات کودک ایران نیز به عنوان یک علم نوپای دانشگاهی، برای توسعه‌ی گستره‌ی تحقیقی خود، نیازمند پژوهش‌هایی است که اصول علمی و مستندسازی در آن‌ها رعایت شده باشد. استناد فرایندی ذهنی و فرهنگی و در عین حال عملی اجتماعی است. فهرست منابع مورد استناد نیز از مهم‌ترین اجزای همه‌ی آثار تحقیقی و تألیفی است و رفتار استنادی شامل چگونگی استفاده از منابع، نوع تأکید بر موارد ویژه، تکرار کاربرد برخی منابع، گرایش به متونی که به زبانی خاص منتشر شده و... است. مقاله‌ی حاضر، با ارائه‌ی توصیفی از وضعیت استناد در دو مجله‌ی تخصصی ادبیات کودک (پژوهشنامه‌ی ادبیات کودک و نوجوان و ماهنامه‌ی کتاب ماه کودک و نوجوان) شیوه‌های استناد را در نقدها و مقاله‌های آن‌ها بررسی کرده است. یافته‌های پژوهش نشان داد، با توجه به لزوم رعایت اصول نگارش علمی، وضعیت استناد در این دو نشریه، چندان مطلوب نیست. واژه‌های کلیدی: ادبیات کودک، استناد، پژوهش، رفتار استنادی، آسیب‌شناسی استناد.

---

* استادیار فلسفه تعلیم و تربیت Abdolhamid.razavi@gmail.com

** کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی. farsihossein@hotmail.com

تاریخ پذیرش مقاله: ۸۹/۸/۲۵

تاریخ دریافت مقاله: ۸۹/۲/۱۵

۱. مقدمه

ادبیات کودک در دهه‌های اخیر به عنوان یک رشته‌ی علمی و دارای موضوع مشخص توانسته خود را به حوزه‌های علمی و دانشگاهی معرفی کند. تأسیس مرکز مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز در پایان سال ۱۳۸۴ و به تبع آن تأسیس دوره‌ی کارشناسی ارشد ادبیات کودک و انتشار مجله‌ی مطالعات ادبیات کودک کوششی در پیوند با همین موضوع بوده است. هویت نوین‌یاد این دانش، نیازمند انجام پژوهش‌های فراوان است. اما دانش بی‌گمان می‌تواند در پی حل یک مسأله باشد نه حل یک مشکل. مشکل امری سطحی، کلی، ذهنی، مرکب و مبهم، قابل دیدن از سوی عوام و بدون روش بررسی دانسته می‌شود و از همین‌رو ناگشودنی به شمار می‌رود. اما وقتی مشکل از سوی پژوهشگران یا یک حوزه‌ی فکری به موضوعی ژرف، متمایز، معین، عینی، بسیط، روشن و روش‌مند و قابل حل تبدیل شد، به آن «مسأله»^۱ می‌گوییم. (رضوی، ۱۳۸۸: ۴)

وقتی ادبیات کودک به دست پژوهشگران به یک دانش تبدیل می‌شود، ویژگی یک مسأله را پیدا می‌کند. برای حل یک مسأله پژوهشگر به صورت‌بندی یک یا چند «فرضیه»^۲ دست می‌زند. فرضیه ذاتاً مستخرج از یک «فرض»^۳ است و این فرض بر آمده از یک «نظریه»^۴ است. (گال و همکاران، ۱۳۸۳: ۱۳۲۷) نظریه نیز مبتنی بر پژوهش‌های انجام شده است. ادبیات کودک به عنوان دانش نوین‌یاد در ایران نیازمند انجام پژوهش‌های فراوان است و پژوهش‌ها زمانی قابل اطمینان می‌شوند که «مستند بودن» اصلی‌ترین ویژگی آن‌ها باشد.

سیر تحول تاریخی ادبیات کودک نشان‌دهنده‌ی تولید آثار شفاهی، قصه‌ها، شعر، آثار ترجمه‌ای و تألیف کتاب کودکان است. سروده‌های گائاه‌ها، آثار ابونصر فراهی، تألیف کتاب آموزش بهداشت میرزا سیدخان نصر، ترجمه‌ی کتاب تربیت اطفال، اثر

-
1. Problem
  2. Hypothesis
  3. Assumption
  4. Theory

ژیوکس (به سفارش حسنعلی خان امیرانتظام)، ترجمه‌ی آثار ژول ورن در دهه‌های اخیر و دیگر آثار ترجمه‌ای و تألیفی نشانگر قدمت بیش از یک‌صد ساله‌ی توجه به کودک از منظر ادبی است.

اما هر رشته‌ی علمی برای اثبات حقانیت علمی خود، نیازمند پژوهش‌های فراوان است. یک پژوهش نیز برای اینکه بتواند نقشی تأثیرگذار داشته باشد، باید نتایج خود را چه به صورتی هم‌جهت و چه در جهت مخالف، بر پایه‌ی پژوهش‌های پیشین بنا کند. به سخن دیگر، توسعه به دانش نیاز دارد و دانش از تحقیق حاصل می‌شود. (اسدی، ۱۳۷۱؛ به نقل از دیانی، ۱۳۷۹: ۲) استنادها یکی از عناصر شاخص نگارش‌های علمی به شمار می‌روند و نقش آشکاری در تولید و نشر اطلاعات دارند. برای کشف دانش جدید، استفاده از دانش قدیمی ضرورت دارد و در صورتی می‌توان از دانش قدیمی برای کشف دانش جدید بهره گرفت که نظام‌مند و در دسترس باشد. (دیانی، ۱۳۷۹: ۲۴) در گذشته مدارک اطلاعاتی محدود بود و به همین دلیل به سرعت قابل دسترسی بود؛ چون با دانش آن زمان سازگاری داشت. البته در همان دوران نیز استناد به گونه‌ای مرسوم بوده ولی ضوابطی مدون که بتوان آن‌ها را مبانی نظری چنین امری تلقی کرد، نداشته است. (حری، ۱۳۶۲: ۱۱) امروزه برای بهره‌گیری از انبوه اطلاعات تولیدی، آشنایی با شیوه‌های جست‌وجو و اسناد آن‌ها ضروری است. ادبیات کودک ایران نیز به عنوان یک علم نوپای دانشگاهی، برای توسعه‌ی گستره‌ی تحقیقی خود، نیازمند پژوهش‌هایی است که اصول علمی و مستندسازی در آن‌ها رعایت شده باشد. در وب‌گاه مرکز مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز آمده است:

از آن‌جا که رشد کیفی آثار منتشر شده در قلمروی ادبیات کودک منوط به رشد کیفی نقد (چه نزد خود آفریننده اثر و چه نزد منتقد اثر) است و نیز از آن‌جا که رشد نقد بر مبنای نظریه، شدنی است و تولید نظریه نیز بدون تکیه بر پژوهش‌های روش‌مند به انجام نمی‌رسد، مرکز مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز در همان حال که می‌کوشد با انجام پژوهش‌های بنیادین در حیطه‌ی ادبیات کودک و نیز با کمک به انجام

این‌گونه پژوهش‌ها به موضوع پژوهش و به تبع آن به نظریه و نقد ادبیات کودک گسترش و ژرفا بخشد، در پی تحقق موضوع دانشگاهی شدن این ادبیات نیز هست. تصوّر مرکز آن است که بدون چنین رویدادی تحقّق روش‌مند شدن پژوهش در قلمرو مورد بحث ناممکن است. (وب‌گاه مرکز مطالعات، ص دربارهی مرکز)

به باور برخی پژوهشگران، همچون خسرونژاد، ادبیات کودک ایران هم اکنون در مرحله‌ی نوجوانی رشد خویش است؛ از همین رو، به تفکر انتزاعی تمایل نشان می‌دهد و پرداختن به نظریه را از مهم‌ترین اهداف خود قرار داده است. پژوهشگر یاد شده هم‌چنین بر آن است که «رشد ادبیات کودک موکول به رشد نقد و رشد نقد مبتنی بر تولید نظریه در این قلمرو است» اما نظریه نیز بی‌اتکا بر پژوهش‌های روش‌مند به سامان نمی‌رسد. (خسرونژاد، ۱۳۸۹: ۳-۱۰) به باور نویسندگان مقاله‌ی حاضر نخستین گام در رسیدن به روش‌مندی، رعایت قواعد استناد در نوشته‌های علمی تولید و منتشرشده در قلمرو ادبیات کودک است.

۲. استناد چیست؟

استناد فرایندی ذهنی و فرهنگی و در عین حال عملی اجتماعی است. (نیکولایسن،^۱ ۲۰۰۳؛ به نقل از حری ۱۳۸۵: ۷) فهرست منابع مورد استناد نیز از مهم‌ترین اجزای همه‌ی آثار تحقیقی و تألیفی است. (ریز، ۲۰۰۱؛ به نقل از حری ۱۳۸۵: ۷) استناد در لغت به معنای تکیه کردن است و در جای دیگر استناد به عنوان پناه به کسی دادن، چیزی را مورد سند قرار دادن، تکیه به چیزی کردن، آیه یا سخنی را مورد سند قرار دادن و بدان تمسک جستن، تعریف شده است. (معین، ۱۳۷۱: ذیل واژه)

۱-۲. تاریخچه‌ی استناد

تاریخچه‌ی استناد بی‌ارتباط با تاریخچه‌ی علم نیست؛ زیرا توسعه‌ی علم همواره از طریق تحلیل‌های علمی و مبتنی بر شواهد ممکن بوده است و بدیهی است که هیچ‌کس

1. Nicolaisen

نمی‌تواند به طور مستقل و بی‌نیاز از دانش تولید شده‌ی دیگران مبادرت به تولید دانش جدیدی کند. بنابراین می‌توان گفت که بهره‌گیری از آثار، هم عمر تألیف است. (حری، ۱۳۸۵: ۹)

۲-۲. رفتار اسنادی چیست؟

رفتار اسنادی معانی بسیار دارد. (گارفیلد،^۱ ۱۹۸۹؛ به نقل از حری، ۱۳۸۵: ۱۴) در استفاده از منابع برای نگارش مقاله‌ها، معمولاً رفتارهایی بروز می‌کند که اصطلاحاً به آن‌ها رفتار اسنادی اطلاق می‌گردد و شامل چگونگی استفاده از منابع، نوع تأکید بر موارد خاص، تکرار کاربرد برخی منابع، گرایش به متونی که به زبانی خاص منتشر شده و مواردی از این نوع است. (حری، ۱۳۸۵: ۱۴)

۲-۳. تحلیل اسنادی چیست؟

روشی که به تحلیل اسنادی مشهور است، از طریق مطالعه‌ی اسناد مورد استفاده‌ی هر نوشته‌ی علمی و چگونگی ربط موضوعی، زبانی و وجوه دیگر آن با دیگر آثار علمی به نوع و میزان این پیوندها و روابط میان دانشمندان از طریق آثار و نوشته‌های آن‌ها می‌پردازد. (حری، ۱۳۷۶: ۹)

۲-۴. چرا استناد می‌کنیم؟

ارزش یک مقاله بر مبنای تأثیر در مقاله‌ها و نوشته‌های بعدی (حضور در مجموع مآخذ آن‌ها) تعیین می‌شود. در حوزه‌ی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، ساندیسون^۲ عقیده دارد که استناد کردن نشان‌دهنده‌ی تصمیم نویسنده است که می‌خواهد رابطه‌ی میان مدرکی را که در دست تهیه دارد با نوشته‌ای دیگر نشان دهد. (حری، ۱۳۸۵: ۹) به دیگران استناد می‌کنیم تا کار خود را تأیید کنیم، با کار دیگران مقایسه کنیم، کار دیگران را

---

1. Garfield
2. Sandison

ارزش‌گذاری کنیم، کار دیگران را ادامه دهیم، کار دیگران را شرح دهیم و یا از کار دیگران انتقاد کنیم. امروزه برای ارزش‌دهی به نشریات و مقاله‌های چاپ‌شده در آن‌ها متخصصان علم‌سنجی در مؤسسات معتبر جهانی با استفاده از روش‌های متعارف به اندازه‌گیری تأثیر یک مجله و یا یک مقاله‌ی چاپ‌شده می‌پردازند. ضریب تأثیر^۱ یکی از این روش‌ها و عاملی در ارزش‌دهی به ارجاعات مستندات علمی است. هر مجله‌ی علمی که یافته‌های جدید پژوهشی را منتشر می‌کند، با توجه به میزان ارجاعات به مقاله‌های آن در یک مقطع زمانی، ضریب تأثیری خواهد داشت که این ضریب تأثیر نشانگر اهمیت مجله و میزان تأثیرگذاری مقاله آن در تولید علم است. به سخن دیگر، ارزش یک اثر علمی بر مبنای تأثیر آن در نوشته‌های بعدی تعیین می‌شود. بر پایه‌ی پژوهش‌های صورت‌گرفته به مقاله‌هایی که در حوزه‌ی خود مؤثرتر هستند، بیشتر ارجاع داده می‌شود و تأثیر بیشتری در بدنه‌ی معرفتی آن حوزه‌ی علمی دارند. از همین رو، سنت علمی ایجاب می‌کند که هرگاه دانشمند برجسته، مقاله‌ای منتشر می‌کند خوانندگان خود را به مقاله‌های پیشین مرتبط با کار خود ارجاع دهد. تصور بر این است که این ارجاعات نشان‌دهنده‌ی آن دسته از محققانی است که مفاهیم، روش‌ها یا وسایلی که به کار برده‌اند، الهام‌بخش ایشان در پدید آوردن مقاله بوده است. چنین ارجاع‌هایی، رویدادهای پیشین یک فعالیت را نشان داده و اطلاعات کتاب‌شناختی لازم را در اختیار خواننده‌ای که مایل است درباره‌ی جنبه‌ی خاصی از موضوع، اطلاعات بیشتری به دست آورد، قرار می‌دهد. (گارفیلد، ۱۹۷۰؛ به نقل از گارفیلد، ۱۹۹۶: ۱۳۶) در آثار گوناگون به این نکته اشاره شده که استناد بیش از هر چیز پایبندی اخلاقی به اصول تحقیق و تألیف است. گارفیلد ۱۹۷۷ به نقل از گارفیلد ۱۹۹۶، پانزده دلیل برای استناد کردن برشمرده که عبارتند از: احترام به پیش‌کسوتان؛ اعتبار بخشیدن به آثار (احترام به همکاران)؛ شناسایی روش، ابزار و غیره؛ تهیه‌ی خواندنی‌های تکمیلی؛ اصلاح اثر خود فرد؛ اصلاح آثار دیگران؛ نقد آثار قبلی؛ اثبات مستدل ادعاها؛ ایجاد انگیزه‌ی تحقیق برای خلق آثاری

---

1. Impact factor

که در آینده به وجود خواهند آمد؛ هدایت خواننده به آثاری که توزیع و نمایه‌سازی آن‌ها ضعیف بوده و به آن‌ها استناد نشده است؛ اصالت دادن به داده‌ها و واقعیت‌ها؛ شناساندن انتشاراتی که ایده یا مفهومی برای نخستین بار در آن‌ها مطرح شده است؛ شناساندن انتشاراتی اصلی که اصطلاحات یا مفاهیمی در آن‌ها توصیف شده است؛ انکار و تکذیب آثار یا عقاید دیگران و بحث و مناقشه درباره‌ی ادعای دیگران. در واقع، ادعای طرح اندیشه‌ای نو بدون تأکید و توجه به آنچه دیگران انجام داده‌اند به ایجاد اندام‌واره‌ای ناموزون می‌انجامد و ارزش علمی چندانی ندارد. (حری: ۱۳۷۶: ۸) دلایل دیگری نیز به این دسته‌بندی استنادها، از سوی دیگران افزوده شده و فهرست حاصل از سوی بلزکرونین در اثری زیر عنوان «فرایند استناد» تشریح شده است. البته نقطه‌ی مقابل استناد کردن، مورد استناد واقع شدن است. برای نمونه درباره‌ی نشریات به عنوان نقطه‌ی تلاقی فکری که پژوهشگر را به مخاطبان پیوند می‌زند، از «ضریب تأثیر» به عنوان یک شاخص استفاده می‌شود. (اسمیت، ۲۰۰۴: ۸۷)

درباره‌ی زمان استناد نیز پرسش‌هایی مطرح شده است اما چون استناد امری ذهنی و فرهنگی است، می‌توان گفت که راه‌کار قاطعی مبنی بر زمان استناد وجود ندارد. (گارفیلد، ۱۹۹۶: ۱۲۷) آنچه بیش از هر چیز در استناد اهمیت دارد، ادای دین فکری است. ادا نکردن این دین، به نوعی سرقت ادبی یا سرقت علمی^۱ به شمار می‌رود و انجام نادرست آن کوتاهی در انجام این دین است.

سرقت علمی را به یکی از سه روش زیر تعریف کرده‌اند:

۱. استفاده از بیش از چهار واژه از یک منبع بدون به کارگیری نشانه‌های نقل قول (یعنی علایم ""؛)

۲. به کارگیری مطالب، ایده‌ها و زبانی دیگر و ارائه‌ی آن به عنوان کار خود؛ گرفتن عقیده، پیشنهاد یا حتی عبارتی خاص از فردی دیگر بدون پذیرش و ذکر منبع، با القای

این پندار باطل به خواننده که عقیده‌ی اصلی از آن نگارنده است. (میردهقان، ۱۳۸۸: ۱۰)

کسی که به مستندسازی باور دارد و در متن خود از استناد بهره می‌گیرد، باید از روش‌های درست آن هم آگاه باشد. در پیوند با سرقت ادبی می‌توان به مقاله‌هایی که مارسل لافونه و دیگران در مجله‌ی اخلاق اطلاعات به چاپ رسانده‌اند، مراجعه کرد (هایتمان،^۱ ۱۹۹۴؛ به نقل از گارفیلد، ۱۹۹۶) یکی از معیارهای مهم برای بررسی سطح کیفی مقاله‌ها و نقدها، میزان روزآمدی منابع است که در ادبیات کودک نیز به عنوان یک علم نوپا، لزوم روزآمدی منابع به خوبی احساس می‌شود. البته این مسأله در علوم گوناگون، جایگاه متفاوتی دارد؛ برای نمونه، برای علومی مانند علوم رایانه‌ای در مقایسه با رشته‌هایی مانند تاریخ و یا علوم اجتماعی، روزآمدی نشان‌دهنده‌ی میزان آگاهی مؤلف از دانش روز است.

۲-۵. آسیب‌شناسی اسنادی (۱) چیست؟

با وجود تنوع سبک‌های اسنادی ارائه‌شده از سوی سازمان‌ها یا دانشگاه‌ها و حرکت سبک استناد از یک رفتار اکتسابی به سوی روش‌های نظام‌مند، هنوز کاستی‌هایی در شیوه‌های استناد پژوهش‌گران و منتقدان دیده می‌شود. برای نمونه در برخی موارد، به کتاب‌ها و مقاله‌ها بدون ذکر دقیق شماره‌ی صفحه، استناد داده می‌شود. (گارفیلد، ۱۹۸۵؛ به نقل از گارفیلد ۱۹۹۶) نام‌های بسیاری برای این پدیده به کار می‌رود که ارجاعات ناصحیح، استناد بد، استناد ناصحیح، خطای کتاب‌شناختی، استناد ناقص و... از آن جمله‌اند. برخی پژوهش‌گران در پژوهش‌های خود به پاره‌ای از کاستی‌های رایج در نظام‌های استناد آثار اشاره کرده‌اند: آوردن تعداد فراوانی از استندهای نامربوط و تکراری، حذف یا از قلم انداختن منابع تأثیرگذار و بنیادی در تألیف مقاله، دعوی نادرست پیشگام بودن در گزارش‌دهی یک مشاهده، (پدرسون ۲۰۰۱؛ به نقل از حری،

1. Hauptman

۱۳۸۵: ۲۰) و (ریز^۱ ۲۰۰۱؛ به نقل از حری، ۱۳۸۵: ۱۲) عزیزی و همکارانش در پژوهشی به بررسی کیفیت ذکر منابع در مقاله‌های مجله‌های علمی پژوهشی در ایران پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که در ۷۶ درصد منابع مورد بررسی، اشتباهاتی دیده می‌شود. (عزیزی و همکاران، ۱۳۸۰؛ به نقل از حری ۱۳۸۵: ۲۰)

حری خطاهای اسنادی را به طور کلی به دو دسته تقسیم می‌کند:

الف. خطاهای محتوایی؛ مانند ذکر نکردن منبع به قصد سرقت ادبی، ذکر نکردن منبع میانجی و اسناد به منبع اصلی بدون اینکه مراجعه‌ای به آن صورت گرفته باشد، اسناد کذب به افراد موثق، جعل داده‌ها و استنادات یک سند، نداشتن اشراف به موضع مورد اسناد، نادیده گرفتن و پنهان کردن داده‌ها و اطلاعات یک سند، اسناد به منبعی که وجود خارجی ندارد و... .

ب. خطاهای صوری، مانند آن دسته از خطاهایی که خواسته یا ناخواسته در اطلاعات کتاب‌شناختی سند یا در متن یا در فهرست مآخذ و پانویس‌ها رخ می‌دهند. این گونه خطاها بر اساس نوع و قواعد شیوه‌ی اسنادی که از سوی پدیدآورنده استفاده می‌شود، ممکن است متفاوت باشد؛ مانند خطاهای سجاوندی در پانویس‌ها یا مآخذ، خطاهای مربوط به ترتیب حضور منابع در فهرست و خطاهای مربوط به اسناد در متن که مربوط به نظام اسنادی مورد استفاده‌ی مؤلف است و غیره. اما خطای صوری رایج در همه‌ی این نظام‌ها مربوط به جایگاه عبارت یا شماره‌ی سند است. (حری، ۱۳۸۵: ۲۲)

۳. هدف پژوهش

بر اساس آنچه درباره‌ی آسیب‌شناسی اسناد و نوپا بودن دانش ادبیات کودک به عنوان یک رشته‌ی دانشگاهی ارائه شد، هدف از پژوهش حاضر بررسی وضعیت صوری اسناد (تحلیل اسنادی) در دو مجله‌ی تخصصی ادبیات کودک و نوجوان ایران

ماهانامه‌ی کتاب ماه کودک و نوجوان (۲) و فصلنامه‌ی پژوهشنامه‌ی ادبیات کودک و نوجوان (۳) است.

۴. روش پژوهش

در این تحقیق، تمام مقاله‌ها (تألیفی و ترجمه) و نقد (تألیفی و ترجمه)های کتاب ماه کودک و نوجوان از سال اول تا هشتم انتشار (شماره‌های ۱ تا ۹۶) و پژوهشنامه‌ی ادبیات کودک و نوجوان از سال اول تا نهم انتشار (شماره‌های ۱ تا ۳۶) بررسی و اطلاعات حاصل از آنها خلاصه شده است. این اطلاعات عبارت‌اند از: فراوانی مقاله‌ها و نقدها؛ فراوانی مقاله‌ها و نقدهایی که در آنها استناد دیده می‌شود؛ فراوانی ارجاعات آنها؛ تعداد ارجاعات تاریخ‌دار (بدون محاسبه‌ی منابع تکراری)؛ فراوانی نوشته‌هایی که فهرست منابع آنها بر اساس روش‌های شیکاگو، MLA^۱ APA^۲ است؛ فراوانی متونی که کلمات خاص لاتین در آنها به کار رفته است و آنهایی که لاتین نوشت این کلمات را دارند و فراوانی متونی که کلمات غیر فارسی در آنها بدون ارائه‌ی زیر نوشت، به کار رفته است. برای تحلیل کمی داده‌ها نیز از روش‌های آماری توصیفی (فراوانی، درصدگیری و محاسبه‌ی میانگین) استفاده شد.

۵. یافته‌های پژوهش

در جدول شماره ۱ توصیف کلی از فراوانی تعداد کل مقاله‌های تألیفی کتاب ماه، به همراه میزان استنادات موجود در هر کدام مشاهده می‌شود. رعایت اصول ارجاع و زیرنویس برای کلمات لاتین نیز از جمله اطلاعاتی است که در این جدول فراهم آمده است. میانگین‌هایی که در این بخش ملاحظه می‌شود، به صورت سالیانه محاسبه شده و به تعداد نقدها و مقاله‌هایی که ممکن است در یک سال خاص وجود داشته باشد،

---

1. Modern Language Association
2. American Psychology Association

ارتباطی ندارد. در سال‌های انتشار مجله‌ی کتاب ماه کودک و نوجوان به عنوان یک مجله‌ی تخصصی در زمینه‌ی ادبیات کودک، افزون بر کم بودن درصد مقاله‌هایی که استناد داشته‌اند (۶۱ درصد از کل مقاله‌ها) و تعداد ارجاعات موجود در مقاله‌های تألیفی (به طور میانگین هر مقاله ۹/۶ ارجاع) شاهد نقصان سبک صحیح ارجاع نیز هستیم. روند تغییرات در ارجاعات داده شده در هشت سال مورد بررسی نیز متغیر بوده است. نامناسب‌ترین وضعیت در ارجاع در سال ۱۳۸۱ (با ۵۱ درصد) و مناسب‌ترین وضعیت در سال ۱۳۷۷ (با ۱۰۰ درصد) مشاهده می‌شود.

در بهترین حالت، فقط ۵۰ درصد از مقاله‌های چاپ شده در یک سال، سبک صحیح ارجاع را رعایت کرده‌اند و در این مورد ویژه تنها ۲ مقاله بود (به طور میانگین ۳۱ درصد از کل مقاله‌ها) که اصول استناد را رعایت کرده بودند. در میان این تألیفات، تعداد مقاله‌هایی که لاتین‌نوشت کلمات خاص (مثلاً اسامی نویسندگان) را دارند، در بهترین حالت، تنها ۷۲ درصد از مقاله‌های یک سال را شامل می‌شوند (به طور میانگین ۲۴ درصد از میان همه‌ی استنادات صورت گرفته). نتایج نیز نشان می‌دهد که از میان ۱۱۴ مقاله‌ای که در ۸ سال مورد بررسی به چاپ رسیده و دارای این نوع لاتین‌نوشت بوده‌اند، بیشترین تعداد مربوط به سال ۸۲ (۳۷ مورد) و کمترین مربوط به سال ۷۷ بوده است. این در حالی است که در سال ۷۸ مقاله‌ای با این ویژگی یافت نشد. از سوی دیگر به طور میانگین، تنها ۳۳/۷۵ درصد از آن‌ها تاریخ‌دار بوده و بقیه‌ی آن‌ها بدون اشاره به تاریخ، استناد کرده‌اند. تغییرات در این باره نیز روند خاصی را دنبال نکرده است. اگر چه در سال ۷۸ هیچ‌گونه مقاله‌ای با ارجاع تاریخ‌دار دیده نمی‌شود و در سال‌های بعد نیز روند طبیعی نبوده است. در سال‌های ۷۹، ۷۷، ۸۳، ۸۰، ۸۱، ۸۲ و ۸۴ به ترتیب شاهد کمترین تا بیشترین ارجاع تاریخ‌دار هستیم.

در جدول شماره ۱ منظور از کلمات غیر فارسی، کلماتی هستند که معادل فارسی دارند اما نه از معادل‌های فارسی آن‌ها استفاده شده و نه لاتین‌نوشت آن‌ها در متن ذکر شده است؛ کلماتی مانند اگزستانسیالیزم، اومانیزم، فاکشنالیسم و ... در این باره نیز به

طور میانگین، تنها ۲۱ درصد از مقاله‌ها، این موضوع را رعایت کرده‌اند. با توجه به این آمار باید بدترین وضعیت در پیوند با استناد را مربوط به همین موضوع دانست. با توجه به درصد مقاله‌هایی که دارای این ویژگی در سال‌های مورد مطالعه هستند، می‌توان گفت که از سال ۷۷ تا ۸۴ معادل‌نویسی واژه‌ها (فارسی‌نویسی و لاتین‌نویسی) در مقاله‌ها کمتر دیده می‌شود، به گونه‌ای که مثلاً در سال ۸۴ تنها ۳ درصد و در سال ۷۷ و ۷۸ بیش از نیمی از مقاله‌ها این ویژگی را دارند. اگر چه در همه‌ی موارد شاهد رشد روزافزون کمی مقاله‌ها هستیم، اما همچنان سطح کیفی آن‌ها مورد تردید است.

در جدول شماره ۲ نیز به همان مواردی که در جدول ۱ بررسی شده بود، اشاره شده است. در نقدهای چاپ‌شده در کتاب *ماه کودک و نوجوان* نیز درصد مقاله‌های استاندارد (۳۱ درصد از کل نقدها) پایین می‌آید و نامطلوب‌ترین وضعیت را در سال ۷۷ (۱۰ درصد) و مطلوب‌ترین وضعیت را در سال ۸۲ (۳۹ درصد) می‌بینیم؛ به سخن دیگر، هر نقد به طور میانگین دارای $1/75$ ارجاع و به طور متوسط ۲۱ درصد از نقدها شیوه‌ی صحیح استناد را رعایت کرده‌اند. بهترین وضعیت را در سال ۸۲ (۳۳ درصد) و وضعیت نامطلوب‌تر را در سال ۷۹ (با صفر درصد) و سال ۸۰ را با ۱۱ درصد مشاهده می‌کنیم. در نقدهایی که کلمات لاتین دارند و لاتین‌نوشت کلمات خاص خود را نیز ذکر کرده‌اند، نیز وضعیت مناسبی دیده نمی‌شود؛ به طور میانگین ۱۳.۲۵ درصد از کل نقدهای چاپ‌شده کلمات لاتین داشته و لاتین‌نوشت کلمات را نیز ارائه کرده‌اند. در سال‌های مورد بررسی حداقل ۳۷ درصد و حداکثر ۶۷ درصد مقاله‌ها ویژگی یاد شده را دارند. بهترین وضعیت به سال ۱۳۸۱ (۶۷ درصد) مربوط می‌شود، در حالی که در سال ۷۷ تنها ۲۰ درصد مقاله‌ها این ویژگی را رعایت کرده‌اند.

درباره‌ی کلمات غیر فارسی تقریباً همین وضعیت دیده می‌شود و نویسندگان توجه چندانی به رعایت آن ندارند. به گونه‌ای که بیشتر این نقدها معادل‌های فارسی کلمات و یا لاتین‌نوشت آن‌ها را ندارند (۸۸/۲۵ درصد از کل نقدها). در بهترین وضعیت، تنها ۱۶ درصد از مقاله‌ها معادل‌های فارسی کلمات و یا لاتین‌نوشت را رعایت کرده‌اند (سال

۷۹) و در نامطلوب‌ترین وضعیت ۶ درصد این اصل را رعایت کرده‌اند. (سال ۸۳) اطلاعات موجود در این جدول به طور کلی نشانگر ضعف در رعایت استناد و رعایت اصول نگارش علمی نقدهایی است که در کتاب ماه کودک به چاپ رسیده است. اطلاعاتی که در جدول شماره ۳ آمده مربوط به مقاله‌های ترجمه شده در کتاب ماه کودک و نوجوان در سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۴ است. در این سال‌ها به طور متوسط ۵۷ درصد از کل مقاله‌های ترجمه شده، منبع مقاله‌ی اصلی خود را ذکر کرده‌اند و در سال ۷۷ در این نشریه هیچ مقاله‌ی ترجمه شده‌ای دیده نمی‌شود. در بین ۷ سال باقی‌مانده سال ۷۹ بهترین وضعیت را داشته است (۱۰۰ درصد) و سال ۸۰ در این میان نامطلوب‌ترین وضعیت را داشته است. (۵۷ درصد) رعایت اصول استناد در ارائه‌ی منبع مقاله‌ی اصلی (۱۰/۵۷ درصد از مقاله‌ها) و ۹۷ درصد مقاله‌ها کلمات لاتین خاص داشته‌اند و آن‌هایی که لاتین‌نوشت این کلمات را ذکر کرده‌اند، ۷۰ درصد بوده‌اند. داشتن کلمات لاتین خاص و رعایت لاتین‌نوشت آن‌ها از مواردی بوده که در طول هشت سال انتشار این نشریه رشد صعودی (به جز در سال ۸۲) داشته است.

جدول‌های شماره ۴ و ۵، میزان روزآمدی منابع مورد استفاده در نقدها و مقاله‌ها را نشان می‌دهند. باید گفت که اطلاعات جمع‌آوری شده، از میان انبوه متونی به دست آمده که بسیاری از ارجاعات آن‌ها تاریخ ندارد. بنابراین، اطلاعات نمی‌تواند منبع معتبری درباره‌ی میزان روزآمدی منابع مورد استفاده در مقاله‌ها و نقدهای تألیف شده‌ی ادبیات کودک باشد. در هر حال تنها مرجع بررسی، منابعی هستند که تاریخ آن‌ها ذکر شده است. دیگر داده‌های ذکر شده در این جدول‌ها نوع منبع ارجاعی و میزان روزآمدی آن‌ها به تفکیک آمده است. دسته‌بندی این منابع شامل منابع کتابی و غیر کتابی (شامل مقاله‌ها، سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها و هر گونه منابع اطلاعاتی غیر از کتاب) است. ملاحظه می‌شود که روزآمدی کل منابع در سال‌های گوناگون، وضعیت متغیری دارد. اما به صورت میانگین فاصله‌ی زمانی منابع مورد استناد از متون مورد بررسی در نقدها ۸/۱۳ سال و در مقاله‌های تألیفی ۹/۷ سال به دست آمد. درباره‌ی نقدها بهترین

وضعیت مربوط به سال ۸۳ بود اما در عین حال به جز سال پایانی (سال ۸۴) در این باره شاهد رشد صعودی بوده‌ایم. در پیوند با مقاله‌های تألیفی نیز تقریباً شاهد رشد صعودی، البته با نظم کمتری هستیم. سال ۸۲ مطلوب‌ترین وضعیت و سال ۷۷ نامطلوب‌ترین وضعیت را داشته است. در همین جدول‌ها، میزان روزآمدی منابع به تفکیک (کتاب و غیر کتاب) مشاهده می‌شود. البته باید به این نکته اشاره کرد که اگر به منبعی استناد شده بود، اهمیت محتوایی و غنای بالایی داشته و در عین حال فاصله‌ی زمانی زیادی از متن اصلی داشت، در محاسبه‌ی میانگین روزآمدی، در نظر گرفته نمی‌شد.

در جدول شماره ۶ اطلاعات مربوط به مقاله‌های تألیفی چاپ شده در فصلنامه‌ی پژوهشنامه‌ی ادبیات کودک و نوجوان بین سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۵ جمع‌آوری شده است. در سال‌های انتشار این مجله به طور میانگین ۶۸ درصد از کل مقاله‌ها استناد و به طور متوسط هر مقاله ۱۱/۵۱ درصد ارجاع داشته است. درباره‌ی رعایت اصول صحیح استناد وضعیت تقریباً نامناسبی را شاهد هستیم از بین ۴۹ درصد مقاله‌های که در آن‌ها ارجاعات انجام شده ۳۷/۶۶ درصدشان دارای تاریخ هستند و از بین این مقاله‌ها ۱۱/۶۳ درصد کلمات لاتین خاص دارند که تنها ۵۵ درصد از آن‌ها به لاتین‌نوشت این کلمات اشاره کرده‌اند (۳۴/۱۱ درصد از کل مقاله‌ها). ۸/۵ درصد از کل مقاله‌ها، از کلماتی استفاده کرده‌اند که لاتین بوده و در آن‌ها نه از لاتین‌نوشت استفاده شده و نه معادل فارسی آن‌ها به کار رفته است. هم‌چنین می‌توان نتیجه گرفت که این فصلنامه در ۹ سال انتشار ویژگی‌های مورد اشاره را با روند ناموزونی طی کرده است؛ برای نمونه می‌توان به درصدهای رعایت اصول استاندارد مقاله‌نویسی APA و MLA شیکاگو اشاره کرد. در این مورد تغییر ناموزون مربوط به درصد مقاله‌های است که بین سال‌های ۸۰ تا ۸۳ این اصول را رعایت نکرده‌اند. افزون بر این کاهش ارجاعات تاریخ‌دار در سال ۸۲ جلب توجه می‌کند.

در جدول شماره ۷ شاهد اطلاعات توصیفی نقدهای به چاپ رسیده در فصلنامه‌ی پژوهشنامه‌ی ادبیات کودک و نوجوان هستیم. ۵۰ درصد از کل نقدها در ۹ سال انتشار

این نشریه استناد داشته‌اند و نقدهای چاپ شده به طور متوسط، هر کدام ۷/۹۵ مورد ارجاع داشته‌اند که در مقایسه با مقاله‌ها تألیفی، پایین‌تر است. از این میان ۳۷/۵ درصد از کل منابع دارای تاریخ بوده و نکته قابل توجه در این باره روند نزولی در مقاله‌هایی است که از سال ۸۱ تا ۸۵ به چاپ رسیده‌اند و ارجاعات تاریخ‌دار کمتری دارند. در میان تمام ارجاعات انجام شده تنها ۷ درصد از نقدها، اصول ارجاعی APA، MLA و شیکاگو را به عنوان خط مشی اصلی استناد علمی رعایت کرده‌اند. ۸۸/۴۷ درصد از این نقدها، کلمات لاتین خاص داشته‌اند که در ۵۱ درصد از آن‌ها لاتین‌نوشت این کلمات ذکر شده است.

در جدول شماره ۸، اطلاعات مربوط به مقاله‌های ترجمه‌شده در فصلنامه‌ی پژوهش‌نامه‌ی ادبیات کودک و نوجوان ارائه شده است. از بین کل این مقاله‌ها، ۵۸ درصد، منابع خود را ذکر کرده‌اند و از بین مقاله‌هایی که منبع خود را ذکر کرده‌اند، ۳۲ درصد از آن‌ها اصول استناد را رعایت کرده‌اند. در ۶۳/۱۱ درصد از مقاله‌ها، کلمات لاتین خاص دیده می‌شود که ۵۱/۵۵ درصد از آن‌ها لاتین‌نوشت این کلمات را ذکر کرده‌اند و فقط در ۸/۵ درصد از کل مقاله‌ها، کلمات غیر فارسی بدون ارائه‌ی معادل فارسی آن‌ها یا لاتین‌نوشت آن‌ها ذکر شده است.

آنچه در جدول ۹ و ۱۰ ملاحظه می‌شود، اطلاعاتی درباره‌ی میزان روزآمدی منابع مورد استفاده در مقاله‌ها و نقدهای فصلنامه‌ی پژوهش‌نامه‌ی ادبیات کودک و نوجوان است. چنان‌که درباره‌ی کتاب ماه گفته شد، به علت بسیاری از استنادات تاریخ ندارند، آنچه به عنوان میانگین روزآمدی مطرح می‌شود، فقط در حد یک تخمین سطحی است که از منابع تاریخ‌دار به دست آمده است. منابع مورد استناد در نقدهای پژوهش‌نامه به طور متوسط ۸/۴۷ سال از متن اصلی فاصله‌ی زمانی دارد. این فاصله درباره‌ی مقاله‌ها ۷/۴۷ سال است.

۶. بحث و بررسی

کتاب ماه و پژوهش‌نامه‌ی ادبیات کودک و نوجوان از جمله نشریات نسبتاً باسابقه در زمینه‌ی ادبیات کودک است. بررسی سیر تولیدی و کیفی مقاله‌ها و نقدهای چاپ‌شده درآیند و مجله می‌تواند تأثیر چشم‌گیری در بهبود سطح کمی و کیفیت آن‌ها داشته باشد. از نظر میزان تولید سالانه‌ی مقاله‌ها و نقدها، در هر دو نشریه‌ی مورد بررسی، از نظر کلی، سیر رو به رشدی را دیده می‌شود. اما با توجه به این‌که کتاب ماه یک ماهنامه است و پژوهش‌نامه یک فصلنامه است در مورد میزان تولید سالانه‌ی مقاله یا نقد می‌بایست دقت لازم را به عمل آورد.

هدف از تحقیق حاضر، بررسی وضعیت استناد در دو نشریه‌ی مربوط به ادبیات کودک بوده است؛ کتاب ماه کودک و نوجوان، در سال به طور میانگین ۲۰/۶ مقاله‌ی تألیفی ۹۷/۶۲ نقد و ۱۶ مقاله‌ی ترجمه شده را به چاپ رسانده و این تعداد درباره‌ی پژوهش‌نامه ۸/۸ مقاله‌ی تألیفی، ۱۵/۳ نقد و ۶/۴ مقاله‌ی ترجمه شده است. به سخن دیگر می‌توان گفت درباره‌ی هر سه فعالیت تألیفی و نقد و ترجمه کتاب ماه و پژوهش‌نامه به لحاظ کمی متفاوت عمل کرده‌اند. البته باید توجه داشت که مقایسه‌های کیفی آثار چاپ شده می‌تواند در بررسی‌های دیگر صورت گیرد که هدف این مقاله نبوده است. کتاب ماه در هر شماره‌ی خود به طور متوسط ۱/۷ مقاله به چاپ رسانده و این تعداد درباره‌ی پژوهش‌نامه ۲/۲ مقاله است. در حالی که کتاب ماه در هر شماره به طور متوسط ۸/۱ نقد و پژوهش‌نامه ۳/۸ نقد به چاپ رسانیده است. عملکرد ماهیانه‌ی این دو نشریه در چاپ مقاله‌های ترجمه‌ای نیز قابل توجه است؛ کتاب ماه در هر شماره‌ی خود به طور متوسط ۱/۳ مقاله‌ی ترجمه‌ای، اما پژوهش‌نامه در هر ماه ۱/۶ مقاله ترجمه‌ای را به چاپ رسانیده است. ارجاع در کتاب ماه به طور متوسط در مقاله‌ها ۹/۶ و در نقدها ۱/۷۵ است. این آمار در در مقاله‌های پژوهش‌نامه ۱۱/۵ و در نقدها ۷/۹۵ است. به طور خلاصه می‌توان گفت در هر دو نشریه، میزان متوسط ارجاعات در مقاله‌ها بیشتر از نقدها بوده است.

میزان فاصله‌ی زمانی منابع مورد استفاده در نقدهای کتاب ماه ۹/۷ سال و در مقاله‌ها ۸/۱۳ سال است، ولی در نقدهای پژوهش‌نامه ۷/۴۷ سال و در مقاله‌های آن ۸.۴ و ۷ سال بوده است. این موضوع نشانگر آن است که در دو نشریه‌ی مورد نظر، منابع استفاده شده تقریباً به طور متوسط ۷ سال پیش از تألیف و یا نقد به چاپ رسیده‌اند. اما درباره‌ی رعایت سبک صحیح ارجاع، وضعیت متفاوت بوده است. در کتاب ماه در ۳۱ درصد از مقاله‌ها و ۲۱ درصد از نقدهای آن سبک صحیح ارجاع رعایت شده است و این نسبت در مقاله‌های پژوهش‌نامه ۴۹ درصد و در نقدهای آن ۷ درصد بوده است. بنابراین می‌توان گفت احتمالاً کثرت انتشار بر دقت نظر نویسندگان و نیز سردبیران (یا سردبیر) در رعایت کردن سبک ارجاع‌نویسی کتاب ماه تأثیری نداشته است. اما درباره‌ی پژوهش‌نامه عامل «فرصت تهیه و تولید» (هر فصل یک شماره) در رعایت سبک صحیح ارجاع تأثیر معکوس داشته است. در صورتی که در قسمت ترجمه این موضوع متفاوت بوده است؛ ۱۰/۵۷ درصد از مقاله‌های ترجمه شده‌ی کتاب ماه و ۵۸ درصد از مقاله‌های ترجمه شده‌ی پژوهش‌نامه سبک صحیح ارجاع را در منابع خود رعایت کرده‌اند.

بنابراین در یک نتیجه‌گیری کلی می‌توان گفت دو نشریه‌ی مورد بررسی از نظر شاخص‌های پیش‌گفته تفاوت‌هایی داشته‌اند. آثار تألیفی چاپ شده در پژوهش‌نامه در «تاریخ‌نویسی»، «رعایت اصول ارجاع‌نویسی بر اساس APA و MLA و یا شیکاگو» و «ارجاع‌نویسی لاتین» و «لاتین‌نویسی» از کتاب ماه موفق‌تر عمل کرده است اما کتاب ماه در «معادل‌نویسی» موفقیت بیشتری داشته است. اما در نقدهای چاپ شده در این دو نشریه به جز «لاتین‌نوشت» و «معادل‌نویسی غیرفارسی» در بقیه موارد استنادنویسی کتاب ماه بهتر بوده است. در آثار ترجمه‌ای نیز پژوهش‌نامه در «ذکر منابع» و «رعایت اصول APA و MLA و یا شیکاگو در ارجاع‌نویسی» و «نوشتن اسامی خاص» و «لاتین‌نوشت اسامی خاص» نسبت به کتاب ماه عمل‌کرد بهتری داشته است. به سخن دیگر در ترجمه‌های منتشرشده در پژوهش‌نامه نسبت به کتاب ماه بیشتر اصول

استنادنویسی رعایت شده است. از نظر رورآمدی منابع مورد استفاده نیز در هر دو نشریه تقریباً وضعیت همانندی در نقدها و در آثار تألیفی چاپ شده، دیده می‌شود. در نتیجه می‌توان گفت هر دو نشریه نیازمند ارتقای سطح خود از نظر توجه به اصول استناد هستند. شاید تقویت بخش‌هایی مانند «ویراستاری ادبی و فنی» در هیأت تحریریه بتواند کیفیت تدوین نهایی مقاله‌ها، نقدها و ترجمه‌هایی را که چاپ می‌شوند، بهبود بخشد. تدوین و چاپ اصول استناد در ابتدای هر شماره از این دو نشریه راه دیگری برای حاصل شدن این مقصود است. این روند امروزه در بیشتر مجله‌های علمی مرسوم است. در این‌گونه نشریات هیأت تحریریه ضمن اعلام قواعدی که بر پایه‌ی آن یک مقاله را به داوری می‌فرستد، برای نویسندگان روشن می‌سازد، آثار خود را چگونه تدوین کنند.

بنا بر اظهار خسرونژاد «کتاب ماه کودک و نوجوان و پژوهش‌نامه‌ی ادبیات کودک و نوجوان زمینی بارور را فراهم آورده‌اند که در آن نسلی تازه از پژوهش‌گران، منتقدان و صاحب‌نظران مستقل ادبیات کودک ایران بالیده‌اند.» (خسرونژاد، ۲۰۰۴؛ ۱۰۹۷) امید می‌رود که با بهره‌گیری هرچه بیشتر از اصول علمی پژوهش، نگارش و ترجمه، این تأثیر بیش از پیش افزون گردد.

جدول ۱

بررسی مقالات تألیفی کتاب ماه کودک و نوجوان بین سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۴

سال	تعداد کل مقالات	تعداد مقالاتی که ارجاع دارند	تعداد کل ارجاع‌ها		ارجاعات تاریخ‌دار		نقدهایی که ارجاعات آن بر اساس اصول MLA و APA و یا شیکاگو است		مقالاتی که اسامی خاص لاتین دارند		مقالاتی که لاتین نوشت اسامی خاص را دارند		مقالاتی که کلمات غیرفارسی، بدون ارائه‌ی معادل فارسی دارند	
			درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
(۱۳۷۷)	۲	۲	۴۰	۲۶	٪۶۵	۰	٪۰	۰	٪۵۰	۱	٪۰	۰	٪۵۰	۱
(۱۳۷۸)	۴	۰	۰	۰	٪۰	۰	٪۰	۰	٪۰	۰	٪۰	۰	٪۵۰	۲
(۱۳۷۹)	۴	۴	۱۱۰	۲	٪۱	۲	٪۵۰	۲	٪۵۰	۲	٪۰	۰	٪۲۵	۱
(۱۳۸۰)	۲۶	۱۹	۲۸۰	۷۷	٪۲۷	۳	٪۱۵	۱۷	٪۶۵	۹	٪۵۲	۲	٪۷	۲
(۱۳۸۱)	۲۱	۱۴	۲۶۳	۸۸	٪۳۳	۵	٪۳۵	۱۵	٪۷۱	۹	٪۶۰	۲	٪۹	۲
(۱۳۸۲)	۴۹	۲۵	۴۵۳	۹۱	٪۲۰	۱۱	٪۴۴	۳۷	٪۷۵	۱۸	٪۴۸	۶	٪۱۲	۶
(۱۳۸۳)	۲۴	۱۵	۱۳۹	۳۹	٪۲۸	۵	٪۳۳	۱۳	٪۵۴	۵	٪۳۸	۳	٪۱۲	۳
(۱۳۸۴)	۳۵	۲۳	۳۱۳	۱۰۶	٪۳۳	۹	٪۳۹	۲۹	٪۸۲	۲۱	٪۷۲	۱	٪۳	۱
جمع	۱۶۵	۱۰۱	۱۵۹۸	۴۲۹		۳۲		۱۱۴		۶۲		۱۸		

جدول ۲

نقدهای کتاب ماه کودک و نوجوان بین سالهای ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۴

سال	تعداد کل نقدها	تعداد مقالاتی که ارجاع دارند	تعداد کل ارجاعات	ارجاعات تاریخ دار بدون محاسبه منابع تکراری		ارجاعات آن بر اساس اصول MLA و APA و یا شیکاگو است		نقدهایی که اسامی خاص لاتین دارند		نقدهایی که لاتین نوشت اسامی خاص را دارند		نقدهایی که کلمات غیر فارسی، بدون ارائه ی معادل فارسی دارند	
				تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
(۱۳۷۷)	۵۰	۵	۷	۱	۱۴٪	۱	۲۰٪	۱۰	۲۰٪	۲	۲۰٪	۴	۸٪
(۱۳۷۸)	۸۱	۱۶	۴۹	۵	۱۰٪	۴	۲۵٪	۳۰	۳۷٪	۴	۱۳٪	۶	۷٪
(۱۳۷۹)	۸۰	۱۹	۱۴۵	۰	۳۰٪	۰	۰٪	۳۳	۴۱٪	۱۰	۳۰٪	۱۳	۱۶٪
(۱۳۸۰)	۱۱۳	۳۵	۲۲۳	۵۳	۲۳٪	۴	۱۱٪	۵۳	۴۶٪	۱۵	۲۸٪	۱۸	۱۵٪
(۱۳۸۱)	۷۴	۲۷	۱۲۶	۳۳	۲۶٪	۶	۲۲٪	۵۰	۶۷٪	۱۹	۳۸٪	۹	۱۲٪
(۱۳۸۲)	۱۳۸	۵۴	۳۱۳	۶۰	۱۹٪	۱۸	۳۳٪	۷۱	۵۱٪	۱۷	۲۳٪	۲۱	۱۵٪
(۱۳۸۳)	۱۳۵	۴۸	۳۵۵	۱۰۷	۳۰٪	۱۰	۲۰٪	۸۳	۶۱٪	۳۰	۳۶٪	۹	۶٪
(۱۳۸۴)	۱۱۰	۳۵	۱۵۵	۱۹	۱۰٪	۹	۲۵٪	۵۹	۵۳٪	۱۶	۲۷٪	۱۳	۱۱٪
جمع	۷۸۱	۲۳۹	۱۳۷۳	۳۲۲		۲۹		۳۸۹		۱۱۳		۹۳	

جدول ۳

مقالات ترجمه شده در کتاب ماه کودک و نوجوان بین سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۴

سال	تعداد کل مقالات	مقالاتی که منابع خود را ذکر کرده‌اند		نقدهایی که ارجاعات آن بر اساس اصول MLA و APA ویا شیکاگو است		مقالاتی که اسامی خاص لاتین دارند		مقالاتی که لاتین نوشت اسامی خاص را دارند
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
(۱۳۷۷)	-	-	٪۰	-	٪۰	-	٪۰	-
(۱۳۷۸)	۴	۰	٪۰	۰	٪۰	۴	٪۱۰۰	۱
(۱۳۷۹)	۷	۷	٪۱۰۰	۰	٪۰	۷	٪۱۰۰	۱
(۱۳۸۰)	۱۶	۷	٪۴۳	۰	٪۰	۱۶	٪۱۰۰	۱۴
(۱۳۸۱)	۲۱	۱۲	٪۵۷	۴	٪۲۱	۲۱	٪۱۰۰	۲۰
(۱۳۸۲)	۲۳	۱۶	٪۶۹	۲	٪۸	۲۳	٪۱۰۰	۱۶
(۱۳۸۳)	۴۵	۲۷	٪۶۰	۹	٪۲۰	۴۲	٪۹۳	۴۱
(۱۳۸۴)	۱۲	۹	٪۷۵	۳	٪۲۵	۱۱	٪۹۱	۱۱
جمع	۱۲۸	۷۸		۱۸		۱۲۴		۱۰۴

جدول ۴

روزآمدی نقدهای کتاب ماه بین سالهای ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۴

تعداد کل منابع تاریخ دار مورد استفاده در نقدها	میانگین کل روزآمدی منابع مورد استفاده در نقدها	میزان روزآمدی منابع مورد استفاده در نقدها				سال
		غیرکتاب		کتاب		
		تعداد	میانگین	تعداد	میانگین	
۱	۱	-	-	۱	۱	(۱۳۷۷)
۵	۵.۴	-	-	۵	۵.۴	(۱۳۷۸)
۴۴	۶.۱۴	۱	۲۴	۴۳	۵.۷۲	(۱۳۷۹)
۵۳	۷.۳۲	۵	۲۸	۴۸	۷.۷۹	(۱۳۸۰)
۳۳	۷.۱۸	۳	۳.۶۶	۳۰	۷.۵۳	(۱۳۸۱)
۶۰	۸.۰۱	۴	۰.۲۵	۵۶	۸.۵۶	(۱۳۸۲)
۱۰۷	۱۰.۰۷	۲۰	۵.۳۲	۸۷	۱۱.۱۷	(۱۳۸۳)
۱۹	۷.۲۱	۴	۲.۲۵	۱۵	۸.۵۳	(۱۳۸۴)
۳۲۲		۳۷		۲۸۵		جمع

جدول ۵

روزآمدی مقالات تألیفی کتاب ماه بین سال های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۴

تعداد کل منابع تاریخ دار مورد استفاده درمقالات	میانگین کل روزآمدی منابع مورد استفاده در مقالات	میزان روزآمدی منابع مورد استفاده در مقالات				سال
		غیرکتاب		کتاب		
		تعداد	میانگین	تعداد	میانگین	
۲۶	۲.۹۳	-	-	۲۶	۲.۹۳	(۱۳۷۷)
۰	-	-	-	-	-	(۱۳۷۸)
۲	۸.۵	-	-	۲	۸.۵	(۱۳۷۹)
۷۷	۱۰.۳	۹	۴.۱	۶۸	۱۱.۱۲	(۱۳۸۰)
۸۸	۹.۱۹	۱۹	۷.۳۱	۶۹	۹.۷	(۱۳۸۱)
۹۱	۱۲.۱۰	۱۰	۱۰	۸۱	۱۲.۳۶	(۱۳۸۲)
۳۹	۷.۳۷	۴	۲.۵	۳۵	۷.۹۳	(۱۳۸۳)
۱۰۶	۱۰.۱۸	۱۲	۸	۹۴	۱۰.۴۶	(۱۳۸۴)
۴۲۹		۵۴		۳۷۵		جمع

جدول ۶

مقالات تألیفی پژوهشنامه‌ی کودک و نوجوان بین سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۵

سال	تعداد کل مقالات	تعداد مقالاتی که ارجاع دارند	تعداد کل ارجاعات	ارجاعات تاریخ دار		نقدهایی که ارجاعات آن بر اساس APA و MLA یا شییکاگو است		مقالاتی که لاتین نوشت اسامی خاص را دارند		مقالاتی که کلمات غیرفارسی، بدون ارائه‌ی معادل فارسی دارند			
				تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد		
(۱۳۷۷)	۷	۳	۸۵	۳۴	۴۰٪	۲	۶۶٪	۳	۴۲٪	۰	۰٪	۲	۱۴٪
(۱۳۷۸)	۵	۴	۵۱	۲۰	۳۹٪	۲	۵۰٪	۴	۸۰٪	۴	۱۰۰٪	۰	۰٪
(۱۳۷۹)	۶	۶	۹۵	۳۴	۳۵٪	۳	۵۰٪	۶	۱۰۰٪	۳	۵۰٪	۰	۰٪
(۱۳۸۰)	۱۰	۶	۵۱	۱۹	۳۷٪	۱	۱۶٪	۵	۵۰٪	۴	۸۰٪	۲	۲۰٪
(۱۳۸۱)	۱۰	۷	۱۱۷	۲۸	۲۳٪	۲	۲۸٪	۷	۷۰٪	۳	۴۲٪	۰	۰٪
(۱۳۸۲)	۹	۷	۱۴۸	۱۳	۸٪	۲	۲۸٪	۵	۵۵٪	۱	۲۰٪	۱	۱۱٪
(۱۳۸۳)	۱۰	۶	۷۹	۳۶	۴۵٪	۱	۱۶٪	۵	۵۰٪	۴	۸۰٪	۲	۲۰٪
(۱۳۸۴)	۱۵	۹	۱۶۵	۱۱۵	۶۹٪	۶	۶۶٪	۷	۴۶٪	۲	۲۶٪	۰	۰٪
(۱۳۸۵)	۸	۷	۱۳۰	۵۷	۴۳٪	۷	۱۰۰٪	۶	۷۵٪	۴	۶۶٪	۱	۱۲٪
جمع	۸۰	۵۵	۹۲۱	۳۵۶		۲۷		۴۸		۲۵		۸	

جدول ۷

نقدهای پژوهشنامه‌ی کودک و نوجوان بین سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۵

سال	تعداد کل نقدها	تعداد نقدهایی که ارجاع دارند	ارجاعات تاریخ دار		نقدهایی که ارجاعات آن بر اساس APA و MLA یا شیکاگو است		نقدهایی که اسامی خاص لاتین دارند		نقدهایی که لاتین نوشت اسامی خاص را دارند		نقدهایی که کلمات غیرفارسی، بدون ارائه‌ی معادل فارسی دارند	
			تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
(۱۳۷۷)	۱۰	۰	۰	٪۰	۰	٪۰	۳	٪۳۳	۰	٪۰	۲	٪۲۰
(۱۳۷۸)	۱۴	۳	۹۲	٪۶۵	۰	٪۰	۵	٪۳۵	۲	٪۴۰	۱	٪۷
(۱۳۷۹)	۷	۱	۹	٪۰	۱	٪۱۰۰	۱	٪۱۴	۱	٪۱۰۰	۲	٪۲۸
(۱۳۸۰)	۱۹	۸	۲۲	٪۵۰	۰	٪۰	۱۰	٪۵۲	۳	٪۳۰	۴	٪۲۱
(۱۳۸۱)	۱۵	۵	۴۵	٪۳۳	۱۵	٪۳۳	۶	٪۴۰	۳	٪۵۰	۳	٪۲۳
(۱۳۸۲)	۱۵	۱۱	۱۲۹	٪۲۰	۲۶	٪۲۰	۹	٪۶۰	۲	٪۲۲	۲	٪۱۳
(۱۳۸۳)	۱۹	۱۳	۳۲۳	٪۱۳	۴۲	٪۱۳	۱۳	٪۶۸	۷	٪۵۳	۱	٪۵
(۱۳۸۴)	۲۶	۱۹	۳۰۲	٪۱۵	۴۸	٪۱۵	۱۴	٪۵۳	۷	٪۵۰	۱	٪۳
(۱۳۸۵)	۱۳	۹	۱۷۶	٪۹	۱۷	٪۹	۱۰	٪۷۶	۱۰	٪۱۰۰	۰	٪۰
جمع	۱۳۸	۶۹	۱۰۹۸		۱۶۵		۷۱		۳۵		۱۶	

جدول ۸

بررسی مقالات ترجمه شده در پژوهشنامه‌ی کودک و نوجوان بین سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۵

سال	تعداد کل مقالات	مقالاتی که منابع خود را ذکر کرده‌اند		نقدهایی که ارجاعات آن بر اساس APA و MLA یا شیکاگو است		مقالاتی که اسامی خاص لاتین دارند		مقالاتی که لاتین نوشت اسامی خاص را دارند
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
(۱۳۷۷)	۸	۵	٪۶۲	۰	٪۰	۸	٪۱۰۰	۸
(۱۳۷۸)	۳	۲	٪۶۶	۱	٪۵۰	۳	٪۱۰۰	۳
(۱۳۷۹)	۴	۲	٪۵۰	۲	٪۱۰۰	۴	٪۱۰۰	۴
(۱۳۸۰)	۴	۲	٪۵۰	۱	٪۵۰	۴	٪۱۰۰	۴
(۱۳۸۱)	۳	۳	٪۱۰۰	۱	٪۳۳	۳	٪۱۰۰	۲
(۱۳۸۲)	۷	۳	٪۴۲	۰	٪۰	۷	٪۱۰۰	۴
(۱۳۸۳)	۱۰	۵	٪۵۰	۱	٪۲۰	۱۰	٪۱۰۰	۱۰
(۱۳۸۴)	۱۱	۵	٪۴۵	۰	٪۰	۹	٪۸۱	۷
(۱۳۸۵)	۸	۵	٪۶۲	۳	٪۶۰	۸	٪۱۰۰	۷
جمع	۵۸	۳۲		۹		۵۶		۴۹

جدول ۹

روزآمدی نقدهای پژوهشنامه‌ی بین سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۵

تعداد کل منابع تاریخ دار مورد استفاده در نقدها	میانگین کل روزآمدی منابع مورد استفاده در نقدها	میزان روزآمدی منابع مورد استفاده در نقدها				سال
		غیرکتاب		کتاب		
		تعداد	میانگین	تعداد	میانگین	
۰	-	۰	-	۰	-	(۱۳۷۷)
۶	۸.۳۳	۱	۰	۵	۱۰	(۱۳۷۸)
۰	-	۰	-	۰	-	(۱۳۷۹)
۱۱	۴.۹۹	۳	۲	۸	۴.۴۹	(۱۳۸۰)
۱۵	۷.۶۲	۰	-	۱۵	۷.۶۲	(۱۳۸۱)
۲۶	۶.۶۸	۲	۶	۲۴	۶.۷۳	(۱۳۸۲)
۴۲	۸.۸۲	۲	۶.۵	۴۰	۸.۹۳	(۱۳۸۳)
۴۸	۱۱.۵۴	۵	۲.۸	۴۳	۱۰.۹۵	(۱۳۸۴)
۱۷	۴.۸۱	۱	۰	۱۶	۵.۷۴	(۱۳۸۵)
۱۶۵		۱۴		۱۵۱		جمع

جدول ۱۰

روزآمدی مقالات تألیفی پژوهشنامه‌ی بین سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۵

سال	میزان روزآمدی منابع مورد استفاده در مقالات		میانگین کل روزآمدی منابع مورد استفاده در مقالات		تعداد کل منابع تاریخ دار مورد استفاده در مقالات
	کتاب		غیرکتاب		
	میانگین	تعداد	میانگین	تعداد	
(۱۳۷۷)	۹.۷۴	۳۱	۱۱.۳	۳	۳۴
(۱۳۷۸)	۷.۱۷	۱۵	۳.۷۶	۵	۲۰
(۱۳۷۹)	۹.۲۶	۳۰	۴.۴۵	۴	۳۴
(۱۳۸۰)	۶.۵۲	۱۴	۶	۵	۱۹
(۱۳۸۱)	۱۱.۱۶	۲۳	۲.۶	۵	۲۸
(۱۳۸۲)	۶.۷۷	۹	۱۴.۵	۴	۱۳
(۱۳۸۳)	۸.۳۸	۳۴	۲	۲	۳۶
(۱۳۸۴)	۷.۷۳	۱۰۹	۷	۶	۱۱۵
(۱۳۸۵)	۵.۰۸	۵۴	۳.۶۶	۲۰	۷۴
جمع		۳۱۹		۵۴	۳۷۳

یادداشت‌ها

۱. این اصطلاح را نخست آقای محمود حقیقی (۱۳۸۱) به کاربرد (به نقل از حری (۱۳۸۵))
۲. ماهنامه تخصصی، اطلاع‌رسانی و نقد و بررسی کتاب، صاحب امتیاز «موسسه‌ی خانه‌ی کتاب»، محل انتشار تهران.
۳. فصلنامه‌ی پژوهشی، تحلیلی، آموزشی، صاحب امتیاز مهدی حجوانی، محل انتشار تهران.

فهرست منابع

- اسمیت، آلستر. جی. (۲۰۰۴). «استنادها و پیوندها به عنوان معیار تأثیرگذاری نشریات آنلاین کتابداری و اطلاع‌رسانی». ترجمه‌ی سیمین نیازی، گزیده‌ی مقاله‌های ایفلا. گردآورنده: فریبرز خسروی. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه‌ی ملی ایران، ۸۷.
- حجوانی، مهدی. (۱۳۷۹). «سیری در ادبیات کودک و نوجوان ایران پس از انقلاب». پژوهشنامه‌ی ادبیات کودک و نوجوان، شماره‌ی ۲۰ و ۲۱، بهار، ۲۲.
- حری، عباس. (۱۳۶۲). تحلیل اسنادی و شباهت‌های آن با علم حدیث. تهران: نشر دانش. ۴ (۲)، ۱۱-۱۷.
- _____ (۱۳۷۶). «اهمیت و ضرورت بکارگیری منابع خارجی در تحقیقات کشور». فصلنامه‌ی کتاب، شماره‌ی ۱۲، ۷-۱۲.
- حری، عباس و اعظم شاه‌بداغی. (۱۳۸۵). شیوه‌های استناد در نگارش علمی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- خدابنده، حمیرا. (۱۳۸۷). سخنرانی در انجمن مهرورزان گیل. ۱۳۸۷/۵/۳. قابل‌بازیابی در: <http://book20.mihanblog.com/post/1608>
- خسرونژاد، مرتضی. (۱۳۸۹). معصومیت و تجربه. درآمدی بر فلسفه‌ی ادبیات کودک. چاپ سوم، تهران: نشر مرکز.
- دیانی، محمدحسین. (۱۳۷۹). مباحث بنیانی در کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران. تهران: کتابخانه‌ی رایانه‌ای.
- رضوی، عبدالحمید. (۱۳۸۸). «دوزبانگی: مسأله یا پدیده؟»؛ چکیده‌ی مقاله‌های اولین همایش ملی دو‌زبانگی و آموزش: چالش‌ها، چشم‌اندازها و راهکارها. پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، مرکز پژوهشی تعلیم و تربیت کاربردی تبریز: تبریز، ۴.
- گارفیلد، یوجین. (۱۹۹۶). «چگونه استناد کنیم؟»، ترجمه‌ی عبدالحسین فرج‌پهلوی، مجله‌ی روانشناسی و علوم تربیتی، ۳، (۲۱)، ۱۲۷.

گال، مردیت، والتر بورگ و جوئیس گال. (۱۳۸۳). روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روانشناسی. ترجمه‌ی احمدرضا نصر و همکاران، جلد دوم، تهران: دانشگاه شهید بهشتی و سمت.

معین، محمد. (۱۳۴۵). لغت‌نامه‌ی دهخدا. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
میردهقان، مهین‌ناز (۱۳۸۸). «سرقت علمی: پیش‌گیری با آموزش در رشد ساختار پژوهش»؛ ماهنامه‌ی مهندسی فرهنگی، سال چهارم، شماره‌ی ۳۳ و ۳۴، تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۰.

سایت مرکز مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز، صفحه‌ی درباره‌ی مرکز، بازیابی

شده در تاریخ ۱۳۸۸ / ۱۲ / ۱۰

http://www.shirazu.ac.ir/index.php?page_id=3066

Khosronejad M. (2004). "Iran", in Hunt P. *International Companion Encyclopedia of Children's Literature*, Volume 2, Second edition, pp. 1095-1098.